

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Zdravotně sociální fakulta**

**OCHRANA
OBYVATELSTVA I.**

*doplňkové texty pro posluchače kombinované formy studia
studijního programu „Ochrana obyvatelstva“*

studijního oboru „Ochrana obyvatelstva se zaměřením na CBRNE“

Ing. Klement Bláha

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2007

Klíčová slova: legislativa, obyvatelstvo, ochrana, varování, vyrozumění

ÚVOD

Ochrana osob při hrozbě vzniku a v průběhu působení živelních pohrom, antropogenních haváriích, epidemií i při válečných konfliktech byla a je jedním ze znaků společenského bytí člověka v průběhu celé jeho historie.

Úroveň jednotlivých opatření je závislá jak na lidském poznání a pochopení těchto jevů, tak i na vyspělosti společenského zřízení, ve kterém tito lidé žijí. Významnou roli zde sehrávají geografické a klimatické podmínky, rozsah industrializace a ekonomická síla společnosti na příslušném území.

Ochrana obyvatelstva ve své historii prošla vývojem, který se odráží i v chápání tohoto pojmu buď v širším nebo užším slova smyslu:

- *v širším slova smyslu* – jedná se o komplex všech činností, směřujících k zabezpečení ochrany obyvatel v případě vzniku jakékoliv mimořádné události, krizové situace nebo při válečném konfliktu,
tj. zahrnuje v sobě havarijní a krizové plánování, činnost složek IZS při provádění záchranných a likvidačních prací i všestrannou podporu všech opatření ochrany obyvatelstva jako jednotného a nedílného celku
- *v užším slova smyslu* – je chápána pouze jako komplex konkrétních činností, plněných ve prospěch občanů při jejich preventivní přípravě a při provádění represivních opatření k ochraně zdraví, života a majetku,
tj. týká se pouze činností úzce spojených s jedincem (případně organickou skupinou lidí), prováděných jím samým nebo v jeho prospěch

Toto rozdělení je zde uvedeno pouze z důvodu pochopení členění jednotlivých předmětů učebního programu. Všechny výše uvedené činnosti mají **společný smysl a cíl**, kterým je minimalizovat možné následky všech negativních událostí, chránit lidské zdraví a život, osobní i společný majetek a životního prostředí v naší společnosti.

Tato opora si klade za cíl informovat posluchače o rozsahu a obsahu prováděných opatření „**Ochrany obyvatelstva**“, pojmově chápaných v jeho užším slova smyslu. Orientovat je v této problematice a ukázat na možnosti dalšího samostudia k rozšíření znalostí o uvedených činnostech, jejich přípravě a praktické realizaci.

Vzhledem k tomu, že se jedná o souhrnný přehled komplexu plánovaných a realizovaných opatření ochrany obyvatelstva v rámci České republiky, není v této opoře reagováno na některé krajové zvláštnosti nebo specifická opatření v místech s vysokým rizikem konkrétní mimořádné události. V těchto případech jsou některá z opatření zdůrazňována a rozšířena, jiná naopak potlačována vzhledem ke snížení jejich účinnosti v daných podmínkách.

HISTORICKÝ VÝVOJ

Prvky ochrany člověka při mimořádných událostech jsou nerozlučně spjaty s celým jeho historickým vývojem. V prvopočátcích se jednalo o ochranu před přírodními živly, později se přidala ochrana v průběhu válečných tažení (často spojených s rozsáhlými epidemiemi) a s postupným rozvojem industriální společnosti nabývala na důležitosti i ochrana před účinky antropogenních událostí.

Problematice organizování ochrany obyvatelstva jako samostatnému fenoménu byla věnována pozornost již od vzniku České republiky. Etapy jejího vývoje lze přiřadit ke konkrétním podmínkám mezinárodně-politické situace a hrozby ozbrojeného konfliktu v jednotlivých obdobích:

- ▶ **po ukončení I. světové války**, v důsledku hrozby možného použití chemických látek a leteckého bombardování zápolí válčících stran, vznikla spontánní snaha ochránit civilní obyvatelstvo při nepřátelských útocích;
je to období dobrovolné činnosti členů Československého červeného kříže, hasičů i členů tělovýchovných a skautských organizací s jejich postupným začleňováním do místních výborů Ústředí obrany obyvatelstva, zřízeného ministerstvem národní obrany,
- ▶ v důsledku hrozby válečného konfliktu byl v **roce 1935** schválen zákon o ochraně a obraně proti leteckým útokům (byl jedním z nejpropracovanějších ve své době v Evropě) a vznikla organizace Civilní protiletecké ochrany;
její systém se soustředil na přípravu a zajišťování ochrany obyvatel v místech předpokládaného nepřátelského napadení, především správní a průmyslová centra – tzn. nebyl organizován pro celé území státu,
- ▶ v **létech 1938 až 1945**, v období Protektorátu Čechy a Morava, byla ochrana obyvatelstva prováděna s cílem udržení vysokého tempa válečné výroby a zachování pracovní síly;
nařízením byla vytvořena stejná organizační struktura jako v Německu, její provádění bylo povinné a tato tvořila součást protiletecké obrany „Luftschutzu“,
- ▶ v období **let 1945 až 1951** došlo nejdříve k rušení všech dříve funkčních struktur, po roce 1948 pak převládala snaha navázat na předválečný systém,
- ▶ v **létech 1951 až 1957** byl budován nový systém, byl však zaměřen na ochranu proti konvenčním zbraním v případě ozbrojeného konfliktu,
- ▶ **pro roky 1958 až 1975** je typické zaměření „civilní obrany“ na ochranu obyvatelstva a národního hospodářství pro případ masového použití zbraní hromadného ničení (především jaderných zbraní) v globální válce;
podle sovětského vzoru byla vytvořena ve všech zemích Varšavské smlouvy obdobná struktura, vyznačující se plněním ochranných opatření na celém území státu (byla vytvořena tzv. *cílová analýza*, která předurčovala napadení jednotlivých míst podle

předem stanovených kategorií), „dobrovolně povinným“ zapojením maximálního možného počtu osob do tohoto systému (na pracovišti i v místě bydliště), sledováním a hodnocením jejich účasti na provádění přípravy (vojensko-politická a odborně-technická zaměstnání),

- ▶ v **létech 1975 až 1989** se tento systém měnil pouze dílčími úpravami v závislosti na změnách ve společnosti (hlavní změnou převod řízení civilní obrany z resortu vnitra do působnosti Federálního ministerstva národní obrany); postupně je věnována zvýšená pozornost problematice živelních pohrom a provozních havárií, ale stále je hlavním cílem ochrana obyvatelstva za války a týlová podpora bojujících armád,
- ▶ v období **let 1989 až 2000** se hledal nový systém, který by plně odrážel zásadní změny mezinárodně-politické a vnitrostátní situace, došlo ke změně hlavního zaměření na *civilní ochranu* obyvatel v mírových podmínkách; byl zrušen systém *zvvyšování odolnosti národního hospodářství*, směřovaný na přípravu jeho činnosti za války, postupně rušeny struktury jednotek CO v bydlištích a na pracovištích, zastavilo se provádění branné výchovy obyvatelstva a omezovaly se další činnosti, jejichž zaměřením byla příprava na válku, postupně je problematika ochrany obyvatelstva začleňována do mezinárodních struktur v rámci Severoatlantického paktu a později i Evropské unie,
- ▶ od **roku 2001** existuje legislativně nově definovaná ochrana obyvatelstva, která je součástí *integrovaného záchranného systému*, její řízení je začleněno do působnosti ministerstva vnitra jako součást Hasičského záchranného sboru ČR.

Ochrana obyvatelstva v České republice byla vždy na dobré úrovni, ve své komplexnosti a propracovanosti jednotlivých opatření se udržuje na jednom z předních míst ve světě. Některá byla a jsou i vzorem pro ostatní státy, např. výroba kvalitních ochranných dětských vaků a kazajek, masek a oděvů pro obyvatelstvo, přístrojů pro zjišťování radiační situace, existence plošného pokrytí území vojenskými záchrannými útvary, zavedené plánování a řízení potřebných opatření od státu až po obec, protipovodňová ochrana, provádění hromadné dekontaminace, systém prováděné přípravy obyvatelstva, propagace a popularizace zásad svépomoci a vzájemné pomoci v ochraně obyvatelstva apod.

LEGISLATIVA

Od 1. ledna 2001 je v České republice platný **zákon číslo 239/2000 Sb.** o integrovaném záchranném systému, ve znění zákonů č. 320/2002 Sb., č. 20/2004 Sb., č. 186/2006 Sb. a č. 267/2006 Sb., který pro oblast ochrany obyvatelstva stanovil následující principy jejího zabezpečování:

- stát organizuje a řídí jednotlivá opatření ochrany obyvatelstva na celém území státu,
- struktura záchranných složek (v rámci integrovaného záchranného systému) je vytvořena pro mírovou dobu a následně ji lze využít za války,
- základem činnosti je svépomoc a vzájemná pomoc občanů,
- každý má individuální odpovědnost za přípravu na chování za mimořádných událostech,
- při branné pohotovosti státu (za války) stát zabezpečuje prostředky individuální ochrany vybraným skupinám obyvatel
 - všem dětem do doby ukončení povinné školní docházky a jejich doprovodu (prostřednictvím školských zařízení nebo obcí),
 - pacientům lůžkových zdravotnických zařízení a jejich personálu,
 - osobám, umístěným v sociálních a obdobných zařízeních a jejich personálu,
 - pracovníkům řídicích orgánů všech stupňů a osobám, zařazeným v zařízeních CO.

Na zákon úzce navazuje **vyhláška Ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb.** k přípravě a provádění ochrany obyvatelstva, která upřesňuje rozsah a obsah některých opatření, zejména:

- * zřizování zařízení civilní ochrany,
- * varování a informování,
- * provádění evakuace,
- * ukrytí a individuální ochranu,
- * požadavky ochrany obyvatelstva v územním plánování a stavebním řízení.

Společné mezinárodní aspekty ochrany obyvatelstva jsou zakotveny v Dodatkových protokolech k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 k ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I.) a konfliktů, jež nemají mezinárodní charakter (Protokol II.), zveřejněných **sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 168/1991 Sb.**, které charakterizují úkoly a činnosti civilní obrany za těchto konfliktů, mimo jiné stanoví ochranu osob, plnících tyto úkoly i mezinárodní rozpoznávací znak CO, zvláštní znak pro stavby a zařízení obsahující nebezpečné síly a značení kulturních objektů.

K plnění úkolů ochrany obyvatelstva je využívána řada dalších norem, z nichž nejdůležitější jsou:

- ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky,
- zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky,
- zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení (krizový zákon),
- zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy,
- zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon),
- zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky (zákon o prevenci závažných havárií),
- zákon č. 254/2001 Sb., o vodách (vodní zákon),

to vše ve znění pozdějších předpisů, spolu s prováděcími nařízeními, vyhláškami a pokyny.

Vše uveřejněno ve Sbírce zákonů České republiky

OBLASTI ČINNOSTI

Výchozím dokumentem pro rozvoj ochrany obyvatelstva je „Koncepce ochrany obyvatelstva České republiky do roku 2006 s výhledem do roku 2015“, schválená usnesením vlády č. 417 ze dne 22. dubna 2002 a upřesněná usnesením vlády č. 21 ze dne 5. ledna 2005.

Ochrana obyvatelstva je zde charakterizována jako soubor činností a postupů příslušných správních orgánů, orgánů samosprávných celků, právnických osob a podnikajících fyzických osob i jednotlivých občanů k minimalizaci dopadů mimořádných událostí na životy a zdraví obyvatelstva, soukromý a společný majetek, kulturní hodnoty, zvířata a rostlinstvo i životní prostředí jako celek.

V koncepci se hodnotí:

- současný stav plánovaných a prováděných opatření ochrany obyvatelstva s ohledem na analýzu rizik, ze kterých mohou vzniknout mimořádné události a tyto přerůst až do krizových situací,
- organizační a technická opatření, kterých je nezbytné dosáhnout v jednotlivých oblastech činnosti na úseku ochrany obyvatelstva společně s prováděním záchranných a neodkladných likvidačních prací,
- úkoly občanů, podnikatelské sféry a orgánů jednotlivých stupňů veřejné správy při realizaci opatření ochrany obyvatelstva,
- systém zvyšování připravenosti příslušníků a členů složek IZS, přípravy pracovníků veřejné správy, právnických a fyzických osob včetně školní mládeže,
- mezinárodní a příhraniční spolupráci v oblasti ochrany obyvatelstva, zejména při vzájemném předávání zpráv a informací o mimořádných událostech, vysílání expertních a zásahových týmů, poskytování materiální a finanční pomoci.

Výsledkem této koncepce je **soubor** krátkodobých (do roku 2006) a dlouhodobých (do roku 2015) **opatření ke zdokonalení ochrany obyvatelstva**, který konkretizuje postup zkvalitňování jednotlivých dílčích činností a stanovuje trendy jejich dalšího rozvoje.

V roce 2005 byla k tomuto souboru připojena další dvě krátkodobá a jedno dlouhodobé opatření.

Obdobný dokument, reagující na specifické podmínky Jižních Čech, byl projednán v Bezpečnostní radě Jihočeského kraje dne 25. března 2004.

„Koncepce ochrany obyvatelstva Jihočeského kraje“ je zveřejněna na www.hzscb.cz.

Varování a vyzoomění

Včasné provedení **varování** a prvotního **tísňového informování** je jednou ze základních podmínek úspěšné realizace opatření na ochranu obyvatelstva a současně zahájením komunikace orgánů krizového řízení s ohroženým nebo postiženým obyvatelstvem.

Při hrozbě či po vzniku mimořádné události nebo s vyhlášením krizové situace je také nutné zabezpečit **vyrozumění** předem určených funkcionářů a pracovníků orgánů státní správy a samosprávy i dalších institucí, zpohotovit v potřebném rozsahu složky IZS a právnické osoby, plnící konkrétní úkoly v dané situaci na základě dohody o poskytnutí pomoci.

Varování má formu akustického nebo optického, předem stanoveného signálu, po jehož přijetí jsou okamžitě realizovány smluvené činnosti a ochranná opatření. Po jeho vyslání je na daném území nebo celoplošně zabezpečeno předání tísňové informace obyvatelstvu prostřednictvím rozhlasu, televize, místních rozhlasů či mobilními rozhlašovacími prostředky nebo jiným místně vhodným způsobem informování.

Používané signály

- ◆ **VŠEOBECNÁ VÝSTRAHA** – jednotný varovný signál pro obyvatelstvo, má kolísavý tón po dobu 140 sekund
 - zpravidla je 3krát opakován asi v 3minutovém intervalu
- ◆ **POŽÁRNÍ POPLACH** – je místním signálem pro svolání členů jednotky požární ochrany obce (příslušníků sboru dobrovolných hasičů), má melodicky přerušovaný tón po dobu 60 sekund (znělka „HORÍ“)
- ◆ **ZKUŠEBNÍ TÓN** – slouží k akustické prověrce funkčnosti koncových prvků varování (sirén), má nepřerušovaný tón po dobu 140 sekund
 - zpravidla je vysílán každou první středu v měsíci ve 12,00 hodin

Okamžitá verbální informace může doplňovat signál generovaný elektronickou sirénou či vysíláný místním informačním systémem nebo být vyvolána z uložené paměti

- verbální informace číslo 1 – „*Zkouška sirén*“
 - číslo 2 – „*Všeobecná výstraha*“
 - číslo 3 – „*Nebezpečí zátopové vlny*“
 - číslo 4 – „*Chemická havárie*“
 - číslo 5 – „*Radiační havárie*“
 - číslo 6 – „*Konec poplachu*“
 - číslo 7 – „*Požární poplach*“
- informace je na počátku a na konci uvozena zvukem gongu, je opakovaná po dobu asi 20 sekund

Následná tísňová informace

- kdo provedl spuštění varování musí zároveň zabezpečit vydání informace, proč tak učinil
- tísňová informace obsahuje – *CO, KDE, KDY* se stalo
 - jak se mají občané v postiženém místě chovat, proti čemu
- a
 - jakým způsobem se chránit
 - jaký je předpoklad dalšího vývoje situace
- při změně a upřesňování situace je vždy nezbytné informovat o dalším postupu ochrany obyvatelstva

Chování po vyhlášení varovného signálu

(nejsou-li již předem vydány instrukce k očekávané události)

- podle možnosti se co nejrychleji přemístit do uzavřeného ochranného prostoru;
jsme-li bezprostředně ohroženi, urychleně opustit nebezpečný prostor,
- podle možností prověřit, zda o varování vědí ostatní a pomoci starým, nemocným a invalidním osobám, malým dětem,
- poslouchat rozhlas, televizi nebo jiné hlášení v místě s informací proč došlo k varování obyvatelstva,
- zachovat klid a rozvahu, podle možnosti si připravit evakuační (úkrytové) zavazadlo a tuto provést na pokyn,
- podle pokynů poskytnout pomoc při zabezpečování ochranných opatření.

Hlavním účelem **vyrozumění** je co nejrychleji zaktivovat osoby, určené pro řízení a provádění preventivních opatření, záchranných prací, opatření k ochraně obyvatelstva a odstraňování následků mimořádné události. Vyrozumění řídí „Operační a informační střediska IZS“, které k této činnosti využívají:

- vyhrazené telefonní a datové spojení ve zvláštních sítích,
- telefonní spojení v mobilní síti s pracovním nebo krizovým číslem, které má nastavenou vyšší prioritu při komunikaci,
- telefonní spojení ve veřejných sítích,
- vyhrazené plošné a místní rádiové spojení,
- elektronickou poštu a faxovou poštu,
- osobní přijímače (pagery) k předávání individuálních nebo skupinových zpráv.

Vzhledem k trvalému riziku vzniku mimořádné události je na území České republiky vybudován a nepřetržitě provozován **Jednotný systém varování a vyrozumění (JSVV)**, doplněný místními prvky nezapojenými do tohoto systému. Odpovědnost za jeho organizační, technické a provozní zabezpečení má podle zákona č. 239/2000 Sb. MV – Hasičský záchranný sbor ČR.

Systém selektivního rádiového návštěvního je tvořen:

- vysílací infrastrukturou – tvořenou hlavním základnovým a vykrývacími vysílači v kraji, které si navzájem (vždy nejméně ze dvou) předávají token (přesně definovaný povel) k aktivaci nastavené adresy skupiny nebo konkrétního koncového prvku,
- zadávacími terminály – slouží k vytvoření a předání požadavků do rádiové sítě vysílačů, jsou I. úrovně (celostátní vyrozumívací centrum), II. úrovně (krajské VyC), III. úrovně (okresní VyC) a IV. úrovně (VyC na pracovištích provozovatelů zdrojů nebezpečí)
- koncovými prvky – jsou přijímače pro dálkové ovládání prvků varování (sirén a místních informačních systémů) a jejich diagnostiku, dále pagery pro předávání textových zpráv stanoveným příjemcům.

Koncovými prvky varování jsou

- stacionární elektrické rotační sirény,
- stacionární elektronické sirény s možností generování mluveného slova,
- místní informační systému (rozhlas) s možností dálkového ovládání funkcí,
- mobilní sirény na automobilech s výstražnou signalizací či rozhlasové vozy,
- ruční sirény,
- náhradní způsob varování (úderý kovovou tyčí do kolejnice, vyzvánění kostelních zvonů,

pěší spojky apod.).

Ukrytí

Ukrytí osob, zvířat, vybraných druhů materiálu, techniky a zásob je vhodným způsobem ochrany při specifických událostech živelního či antropogenního charakteru. V našich podmínkách by mělo největší význam při válečném konfliktu, kdy by se stalo neúčinnějším prvkem opatření ochrany obyvatelstva na celém teritoriu.

K ukrytí se využívají

- **ochranné prostory**
- **stálé úkryty**
 - **tlakově odolné**
 - **tlakově neodolné**
 - **ochranné systémy podzemních dopravních staveb**
- **improvizované úkryty**

Ochranné prostory využívají přirozených stínících vlastností vhodných materiálů a konstrukcí staveb a zvýšení jejich hermetičnosti jednoduchými, okamžitě proveditelnými opatřeními. Zpravidla lze v budově předem vytypovat prostor (místnost) s největšími ochrannými účinky pro danou mimořádnou událost a tuto využít v konkrétní situaci.

Jejich úprava svépomocí se zahajuje jako bezprostřední reakce na varování v případě mimořádných událostí v mírové době a jsou využívány při únicích nebezpečných látek nebo některých živelních pohromách s destrukčními účinky.

Stálé úkryty, většinou mírově budované jako dvouúčelové stavby, mohou být volně stojící nebo vestavěné, s různou úrovní tlakové odolnosti a s možností provozu ventilace, filtrace, filtro-ventilace, izolace nebo regenerace v dlouhodobém časovém úseku. Jejich členění zpravidla obsahuje: tlakové vchody a nouzové výlezy, tlakové uzávěry, protiplynové předsíně (dekontaminační smyčky), prachové a filtroventilační komory (topení, chlazení a regeneraci vzduchu), sociální zařízení, náhradní zdroje energií a vodní hospodářství. Prostor pro ukryvané bývá členěn na místnost velení (řízení provozu), ošetřovnu, přípravnu stravy, místo pro matky s dětmi a odpočinková místa pro ostatní ukryvané.

Jejich zpořádkování vyžaduje specialisty pro přípravu provozu a trvá delší časové období. Proto jsou tyto úkryty využitelné pouze v případech, známe-li s dostatečným časovým předstihem účel a termín jejich využití.

Improvizované úkryty jsou budovány s dostatečným časovým předstihem před jejich použitím většinou ve sklepních prostorech obytných domů, zvyšuje se v nich tlaková únosnost a plynotěsnost, buduje improvizované filtroventilační zařízení. Pro vytypovaná místa se předem zpracovává dokumentace postupu zpořádkování, včetně materiálního a personálního zabezpečení této činnosti.

Předpokládané budování a využití improvizovaných úkrytů je v případě vyhlášení krizového stavu branné pohotovosti státu a válečného stavu.

Požadavky ochrany obyvatelstva

jsou uplatňovány obecně v územním plánování velkých územních celků a konkrétně v územních plánech obcí

- doložka CO k regulačnímu plánu řeší možné situace a reakce na ně
 - komplex preventivních a ochranných opatření v záplavových územích 5ti, 20ti a 100 leté povodně a zvláštní povodně pod kategorizovanými vodními díly,

- opatření, vyplývající ze stanovených zón, prostorů a míst havarijního plánování,
- stavby zvláštního významu a zvláštního zřetele, inženýrské a dopravní sítě,
- zabezpečení opatření ochrany obyvatelstva (varování, ukrytí, evakuace apod.),
- komplex protipožárních opatření a opatření při úniku nebezpečných látek.

Individuální ochrana

Je prostředkem ochrany jednotlivce v kontaminovaném prostoru. V ochraně obyvatelstva se využívá *k jednorázovému opuštění* (průchodu) zamořeného prostoru nebo při potřebě *krátkodobého pobytu* v tomto prostoru v průběhu ukrytí.

K individuální ochraně se používají

- **typizované prostředky** – **filtrační**
– **izolační**
- **improvizované prostředky** (nahrazují nebo doplňují typizované prostředky)

Podle ochraňované části lidského těla jsou

- **prostředky ochrany dýchacích orgánů, obličeje a hlavy**
 - *ochranné roušky, masky a kazajky, ochranné vaky + ochranné filtry*
 - *izolační dýchací přístroje*
- **prostředky ochrany povrchu těla a končetin**
 - *pláštěnky, rukavice a přezůvky*
 - *filtrační a izolační ochranné oděvy*

Podle určení, komu prostředky slouží

- **prostředky pro dospělé obyvatelstvo**
- **prostředky pro děti** (od kojenců do dosažení dospělých velikostí)

Občané mají možnost, podle vlastního uvážení, soukromě si zakoupit různé typizované ochranné prostředky v běžné distribuční síti. To lze doporučit zejména v okolí míst, ve kterých se vyrábí, skladují nebo se manipuluje s nebezpečnými látkami a přípravky.

Pro vybrané skupiny obyvatelstva jsou tyto prostředky zabezpečeny v případě vyhlášení krizového stavu branné pohotovosti státu a válečného stavu. Jejich výdej by byl organizován z centrálních skladů HZS ČR v nichž jsou v současné době uloženy, průběžně se provádí jejich kontrola a potřebná repase. Dostatečný sortiment a počet těchto prostředků by byl současně zabezpečen formou přijatých hospodářských opatření pro krizové stavy.

Protože v běžném životě, při únicích nebezpečných látek a přípravků, nejsou většinou k okamžitému použití dostupné typizované prostředky, je vhodné využívat **improvizovanou individuální ochranu**, zhotovenou z oděvních součástí a jiných vhodných pomůcek, které jsou bezprostředně v dané situaci, místě a čase k dispozici:

- platí obecná zásada, že jakákoliv improvizovaná ochrana je lepší než žádná ochrana;
 - k bezprostřední ochraně zadržet dech, zavřít oči a urychleně opustit nebezpečné místo,
 - je-li možnost, k dýchání použít vhodně navlhčenou roušku, oči chránit těsnými brýlemi,
 - celý povrch těla zakrýt a utěsnit oděvními součástmi, které nejsou nasákové a dají se dobře stírat či omývat,
 - kombinovat více splývavých, dobře utěsněných ochranných vrstev,
- včasné a správné použití, společně s dodržením dalších zásad ochrany obyvatelstva (např. ukrytí, evakuace), přispěje k ochraně zdraví a života,

- účinky kontaminace se omezují stíněním, poklesem koncentrace vlivem vzdálenosti od zdroje a vlivem výhodných meteorologických podmínek i zkrácením času působení na jedince;
- proto provádět podle podmínek a možností průběžně nebo co nejdříve po opuštění kontaminovaného prostoru *částečnou* nebo *úplnou dekontaminaci*, případně některé dílčí postupy i několikrát opakovat.

Evakuace

Je nejúčinnější ochranou obyvatelstva, zejména provede-li se před vznikem mimořádné události v daném prostoru. Je souhrnem opatření, zabezpečujících přemístění (odsun) osob, hospodářského zvířectva a věcných prostředků v daném pořadí priority z ohroženého nebo postiženého prostoru na jiné území. Je to mimořádné opatření, používané v případech, kdy již nelze účinnou ochranu obyvatelstva zabezpečit jiným způsobem.

Podle rozsahu opatření se rozlišuje:

- **evakuace objektová** (místní) – zahrnuje evakuaci jedné budovy, komplexu budov nebo místní části obytného souboru, sportovně-kulturního zařízení, nákupního komplexu, dopravního uzlu, administrativně-správních budov, technologických provozů apod.,
- **evakuace plošná** – zahrnuje evakuaci většího urbanistického celku, případně celého územního celku,
- **evakuace všeobecná** – jejímu provedení podléhá veškeré obyvatelstvo kromě osob podílejících se na realizaci evakuace nebo vykonávajících v daném prostoru jinou neodkladnou činnost,
- **evakuace částečná** – podléhají jí stanovené kategorie osob
 - děti do 6 let s individuálním doprovodem,
 - děti od 6 do 15 let se společným doprovodem,
 - pacienti lůžkových zdravotnických, sociálních zařízení s personálem,
 - samostatné osoby přestárlé a osoby tělesně hendikepované,
 - jiné určené skupiny osob (např. z rekreačních zařízení).

Podle doby trvání se rozlišuje:

- **evakuace krátkodobá** (vymístění) – pro evakuované se zpravidla nezabezpečuje náhradní ubytování nebo jen náhradní umístění u rodin v okolí,
- **evakuace dlouhodobá** – pro obyvatelstvo bez možnosti vlastního ubytování se zabezpečí náhradní ubytování a organizují opatření nouzového přežití,
- **trvalé přesídlení** – provádí se v případě zřejmé dlouhodobé neobyvatelnosti postiženého území.

V závislosti na zvolené variantě provedení se rozlišuje:

- **evakuace preventivní** – před očekávanou mimořádnou událostí, s dostatečnou časovou lhůtou pro její zplánování a provedení,
- **evakuace přímá** – prováděná v době přímého zahájení a bezprostředního působení účinků mimořádné události,
- **evakuace po předchozím ukrytí** – prováděná po odeznění prvotních účinků, případně snížení následků mimořádné události.

Podle způsobu realizace se rozlišuje:

- **evakuace samovolná** (neřízená) – kdy obyvatelstvo jedná podle vlastního uvážení, její regulace je možná na dopravních trasách a evidencích v místech přechodného pobytu,
- **samoevakuace** – proces evakuace je řízen, k přemístění se využívají vlastní dopravní

prostředky, veřejná doprava nebo pěší přesun,

- **evakuace se zajištěním dopravy** – je plánovitě řízena a provedena najednou nebo po etapách s využitím všech druhů přeprav.

V praxi nedochází k evakuaci jednoznačně zařaditelné podle uvedených kritérií, ale jednotlivé druhy a typy se navzájem prolínají v závislosti na očekávání a rozvoji mimořádné události, na úrovni připravenosti obyvatelstva a řadě dalších faktorů (např. davové psychózy v důsledku publicity v hromadných informačních prostředcích).

Plánování evakuace je souhrn organizačních a materiálně-technických opatření k řešení předpokládaných nebo neočekávaných mimořádných událostí. Lze ji připravit z **konkrétních míst** (za konkrétních situací) nebo jako **rámcovou** z území, zpracováním přehledů počtu zde žijících osob a kapacit doprav a kapacit náhradního ubytování:

- ze **zátopových území** povodní a zvláštních povodní po rozrušení vodních děl I. až III. kategorie,
- ze **zóny havarijního plánování** (jejich stanovených částí) jaderných energetických zařízení,
- ze **zón havarijního plánování** objektů nebo zařízení s nebezpečnými chemickými látkami a přípravky, zařazenými do kategorie „B“,
- z míst, kde se předpokládá v důsledku mimořádné události vyhlášení **zvláštního stupně poplachu**,
- za krizové situace **stav ohrožení státu a válečný stav** se bude plánovat plošná evakuace z míst předpokládané bojové činnosti vojsk.

Odborné zabezpečení evakuace společně s předběžnými kalkulacemi a plánováním slouží k jejímu komplexnímu, rychlému a úspěšnému provedení v určeném čase a rozsahu

- **pořádkové zabezpečení** pro klid a pořádek na shromaždištích osob, průjezdnost určených evakuačních tras, uzavření opuštěného prostoru po jeho kontrole a zabránění nežádoucím jevům (pomoc opuštěným, rabování apod.),
- **dopravní zabezpečení** k zajištění hromadných (kyvadlových) přeprav všech typů, PHM, únosnosti dopravních staveb, oprav, odtahů apod.,
- **zdravotnické zabezpečení** první pomoci a předlékařské pomoci ve shromaždištích osob, převozu do zdravotnických zařízení a zabezpečení hygienicko-epidemiologických opatření,
- **zásobovací zabezpečení** pro nouzové (operativní) stravování a pitný režim, zajištění přídelů nezbytných předmětů k přežití v průběhu evakuace,
- **informační zabezpečení** k vydání (vysvětlení) pokynů pro obyvatelstvo k rozsahu a průběhu evakuace, k chování evakuovaného i ostatního obyvatelstva.

Evakuační orgány a zařízení

- **pracovní skupina krizového štábu** (evakuační orgán) obce, ORP nebo kraje plánuje a řídí průběh evakuace, vede přehled nákladů a evidenci evakuovaných, zabezpečuje veřejné informování,
- **evakuační středisko** ke shromáždění osob z opuštěného prostoru, organizuje jejich přesun do vhodných přijímacích středisek,
- **přijímací středisko** eviduje příchozí a rozděljuje je do jednotlivých míst ubytování, dále může plnit funkci místa pro zajištění nouzového přežití obyvatelstva,
- **místo ubytování** je vhodný objekt (s celoročním, sezónním provozem) pro náhradní ubytování.

S ohledem na rozsah a připravenost evakuace i počet evakuovaných lze jednotlivá zařízení násobit nebo naopak slučovat.

Provedení evakuace, zejména rozsáhlých územních celků, je organizačně a ekonomicky náročné, vyžaduje nasazení značného počtu sil a prostředků a vyvolává řadu druhotných nákladů. Proto jedněmi z hlavních kritérií rozhodování o její **účelnosti** je prognóza vývoje mimořádné události, obyvatelost postiženého prostoru, rozsah provádění záchranných, likvidačních a obnovovacích prací a také případný rozsah poskytovaných opatření k zabezpečení nouzového přežití obyvatelstva.

Její provedení současně vyžaduje **připravenost** a ochotu spolupracovat evakuovaných i ostatního obyvatelstva v příjmových místech správně a včas reagovat na vydávané pokyny, nepodléhat davové psychóze a neorganizovaně se pohybovat po celém zájmovém území.

Nouzové přežití

Je souhrnem činností a postupů k minimalizování negativních dopadů mimořádné události na postižené obyvatelstvo, případně území touto událostí dotčené. Tato opatření se zabezpečují **okamžitě** (jednorázově) nebo **dlouhodobě** (nepřetržitě) po dobu nutnou k zabezpečení zdraví, života a životních potřeb postižených (obvykle v době vyhlášení krizového stavu).

Opatření nouzového přežití obyvatelstva zahrnují:

- **nouzové ubytování** při ztrátě přístřeší nebo nutnosti opuštění bydliště a bez možnosti vlastního náhradního ubytování (je obvykle spojeno i s poskytnutím stravování)
 - stacionární, polní nebo mobilní zařízení,
- **nouzové zásobování potravinami a předměty denní potřeby** při narušení obvyklého systému zásobování postiženého území a v místech nouzového a náhradního ubytování, při nedostatku zavedením přidělového systému nezbytných komodit, množstevního omezení prodeje nebo cenovou regulací
 - distribuce přímo postiženým (nasazeným) nebo cestou prodejní sítě,
- **nouzové zásobování pitnou a užitkovou vodou** využitím náhradních a nouzových zdrojů vody, kontrola a dodávka nezávadné vody, náhradní dodávky vody
 - norma: první dva dny 5 litrů na osobu a den, další dny 10 až 15 litrů na osobu a den,
- **nouzové dodávky energií** pro zajištění obnovy chodu důležitých provozů a služeb, nouzové propojení sítí, náhradní zdroje energie
 - s ohledem na charakter industrializace a konkrétní klimatické podmínky,
- **nouzové základní služby obyvatelstvu** jejichž běžná nebo zvýšená potřeba je aktuální v daném místě a čase, podle vývoje situace a rozsahu devastujících následků (informační, zdravotnické, hygienické, veterinární a sociální služby, poštovní a spojové, právní, posudkové a pojišťovnictví, opravárenské a technické služby, dopravní, prádelny a čistírny, pohřební služby apod.),
 - základní obslužnost území, vyvolané nadlimitní požadavky včetně jejich personálního a materiálního zajištění,
- **organizování humanitární pomoci** s plánovaným nebo dobrovolným zapojením členů občanských sdružení a spolků, využívání vzájemné solidarity a pomoci mezi lidmi formou
 - **osobní (pracovní) pomoci** při likvidaci následků (sanaci) k obnově infrastruktury a jednotlivých postižených míst, při práci v zařízeních pro pomoc postiženým osobám, zvířatům nebo v jiných specifických zařízeních,
 - **věcné (technické) pomoci** poskytnutím techniky, náradí, kompletních služeb, předmětů denní potřeby a občanské vybavenosti, pro odpočinek a regeneraci postižených,

- **finanční pomoci** (sbírky, dotace, náhrady, dary a slevy) k překlenutí obtížné situace,
- **duchovní (náboženské) a psychologické pomoci** postiženým a potřebným,
- **poradenské pomoci** „co – kde – jak“ vyžadovat (získat, používat, provádět) poskytované jednotlivci, kolektivy (právníckými a podnikajícími fyzickými osobami) jak místně, regionálně a celorepublikově, tak formou mezinárodní pomoci.

Vytváření zásob pro

- **okamžitou pomoc** mají k dispozici zpravidla zásahové složky IZS a zajišťují jimi akutní potřeby postižených přímo v místě mimořádné události nebo na shromaždišti po jejich odsunu z rizikového místa,
- **následná pomoc** je poskytována v místech ubytování, zpravidla využitím zásob, průběžně shromažďovaných ve skladech humanitární pomoci občanských sdružení,
- **pohotovostní zásoby a mobilizační rezervy** vytváří pro využití na celém území Správa státních hmotných rezerv, jejich použití je předpokládáno po vyhlášení krizového stavu nebo schválení vládou ČR.

První pomoc

Zahájit okamžité poskytování první pomoci **svěpomocí** a **vzájemnou pomocí** občanů při mimořádné události je základním principem ochrany obyvatelstva. Právo na život je jednou z ústavních garancí České republiky a je zakotveno v Listině základních práv a svobod občana.

Tento princip vychází ze zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, který v § 9, odst. 4, písm. b) hovoří: „V zájmu svého zdraví a zdraví spoluobčanů je každý **povinen** poskytnout nebo zprostředkovat nezbytnou pomoc osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky závažné poruchy zdraví.“ K tomu by každý měl znát zásady poskytování **první laické zdravotnické pomoci** a nebát se je využít ve prospěch pomoci postiženému v jakékoliv situaci.

Poskytnutí pomoci, jako hlavní cíl činnosti záchranných složek IZS, má vždy určitou časovou prodlevu, způsobenou zdržením v jejím ohlášení a dojezdovou vzdáleností z určené základny příslušné zásahové složky. Dále je limitováno postupným nasazováním zásahových sil k celkovému objemu prací, jejichž rozsah se zjistí až po zjištění skutečné situace v místech zásahu. Proto rozhodující je maximálně možná správná sebeochrana, připravená před vznikem, prováděná v průběhu působení mimořádné události a končící až v období po poskytnutí odborné pomoci a ukončení všech účinků mimořádné události.

Aby nedocházelo ke zvýšení počtu ohrožených a zhoršení zdravotního stavu postižených v průběhu působení a po ukončení mimořádné události, lze první pomoc členit do následujících fází:

- **organizační pomoc** – nahlášení vzniku mimořádné události na vhodnou z linek tísňového volání a tím přivolat odbornou pomoc
→ celostátně platná čísla „150“, „155“, „158“ nebo „112“,
- **technická pomoc** – přerušení působení mimořádné události na postižené
→ využití vhodných opatření ochrany obyvatelstva (např. ukrytí a individuální ochrana),
→ vyvedení, vynesení postižených,
→ přerušení (odstranění) nepříznivých účinků mimořádné události,

- **zdravotnická pomoc** – poskytnutí **život zachraňujících úkonů** první pomoci, základního laického ošetření raněných
 - zastavit silné vnější krvácení,
 - ošetřit poranění hrudníku s otevřeným pneumotoraxem překrytím a utěsněním,
 - u zástavy dýchání a krevního oběhu provést oživení dýcháním z plic do plic a masáží srdce,
 - uložit postiženého do vhodné stabilizované polohy, zabezpečit mu trvalý dohled a vhodná protišoková opatření.

Současně je nezbytné uvažovat o rozsahu mimořádné události a počtu postižených, kdy může nastat v konkrétním místě situace **akutního nedostatku** záchranných sil a prostředků (tyto se vždy soustředí na místa s nejkomplicovanější situací a s největším počtem postižených) a kdy jediným řešením je tedy poskytnutí si svépomoci nebo vzájemné pomoci.

Při poskytování první pomoci vždy mít na paměti, že:

- ▶ při poskytování první pomoci se vždy musí brát ohled na vlastní bezpečnost,
- ▶ prvních **5 minut** rozhoduje o rozsahu mimořádné události,
- ▶ prvních **15 minut** rozhoduje o šancích na přežití raněného člověka.

Dekontaminace

Dekontaminací rozumíme souhrn metod, prostředků a postupů k účinnému **odstranění** kontaminantu z povrchu nebo prostředí, případně **snížení** jeho škodlivých účinků na předem stanovenou **bezpečnou úroveň**.

Kontaminace osob, zvířat a rostlin, životního prostředí (vzduchu, půdy a vody) a materiálů (budov, předmětů a techniky, oděvů a ochranných prostředků) může být **vnější** (povrchová) nebo **vnitřní**. Může být způsobena chemickými, radioaktivními, biologickými nebo bakteriologickými látkami. To vše má vliv na volbu způsobu provedení dekontaminace.

Podle druhu kontaminantu (škůdců) se jedná o odstraňování látek:

- **chemických** → **detoxikace**
- **radioaktivních** → **dezaktivace**
- **biologických** → **dezinfekce**
- **hubení hmyzu, roztočů a členovců** → **dezinfekce**
- **hubení hlodavců** → **deratizace**

Podle způsobu provedení se dekontaminace člení na:

- **suchou** – mechanické odstranění kontaminantů, ulpívajících na povrchu adhezívními silami
 - vytřepávání a vyklepávání (po větru),
 - otírání tampóny, ometání a kartáčování (po větru),
 - vysávání nebo ofukování proudem vzduchu,
 - povrchová skrývka (zeminy, sněhu), odškrabání kontaminované vrstvy,
 - překrytí nezamořeným nepropustným materiálem,
- je méně účinná zejména u vlhkých a mastných povrchů, při nevhodných meteorologických podmínkách,

- **mokrou** – využití fyzikální, chemické nebo fyzikálně-chemické reakce kontaminantu s dekontaminační látkou
 - omývání proudem vody, páry nebo horkého vzduchu,
 - smývání dezaktivací směsí, pěnou, rozpouštědlem nebo jiným reagentem,
 - chemické čištění, praní speciálními postupy v pračkách,
 - působením ultrazvuku ve vhodné kapalině,– všechny tyto postupy lze několikrát opakovat,
- **samovolnou** – postupné snižování koncentrace v závislosti na čase v chráněném úložišti, bez snahy tento proces urychlit lidskou činností.

Podle rozsahu a důkladnosti se jedná o dekontaminaci:

- **částečnou** – jednotlivých *dílčích částí* (např. nechráněné části a místa vstupu do lidského těla) nebo místa s nejvyšší koncentrací škodliviny (např. obuv, ruce a místa s jejím ulpěním),
 - vždy dochází pouze ke *snížení koncentrace*, nikdy nedojde k úplnému odstranění kontaminace,
- **úplnou** – *komplexní* dekontaminace z hlediska bezpečnosti kontaktního i inhalačního působení.

Profylaktická ochrana – je to preventivní forma ochrany před nežádoucí kontaminací,

- v kombinaci s dodržováním zásad režimu života v zamořeném prostoru snižuje účinky kontaminace,
 - *širokospektrální* posilující imunitní systém jedince,
 - *specifická* proti konkrétnímu druhu nebo způsobu ohrožení, snižuje její účinky v konkrétních částech lidského těla.

ZAŘÍZENÍ CIVILNÍ OCHRANY

Zařízení civilní ochrany bez právní subjektivity (dále jen „zařízení CO“) ustavují obce nebo jiné právnické osoby a podnikající fyzické osoby jako *zřizovatelé* k realizaci opatření ochrany obyvatelstva pro občany v obci nebo zaměstnance vlastního objektu v závislosti na vyhodnocení konkrétního rizika v daném místě.

Typy zřizovaných zařízení CO a jejich personální naplnění:

- **pro evakuaci**
 - evakuační středisko (velitel + 2 a více pomocníků)
 - přijímací středisko (velitel + 2 a více pomocníků)
- **pro nouzové přežití**
 - ubytovací a stravovací (velitel + pomocníci podle charakteru zařízení)
 - obsluha skladu humanitární pomoci (velitel + 2 až 4 pomocníci)
- **pro nouzové zásobování vodou** (obsluha podle rozsahu zabezpečovaných úkolů)
- **pro první pomoc** (velitel + 3 zdravotníci)
- **pro vyprošťování**
 - vyprošťovací družstvo (velitel + nejméně 4 pomocníci)
 - obsluha stroje (zpravidla 2 členná)
- **pro zjišťování a označování nebezpečných oblastí**
 - hlídka všeobecného průzkumu (velitel + 3 průzkumníci + řidič)
 - skupina analytického zjišťování (velitel)

- hlídka radiačního a chemického průzkumu (3 průzkumníci + řidič)
- hlídka laboratorní kontroly (2 laboranti – chemik + dozimetrista)
- hlídka dozimetrické kontroly (velitel + 2 dozimetristé)
- obsluha hlásiče úrovně radiace (1 člen)
- povodňová hlídka (2 pozorovatelé)
- **pro dekontaminaci terénu a budov**
 - strojní (velitel + 1 člen + řidič)
 - ruční (velitel + nejméně 2 členové + řidič)
- **pro dekontaminaci osob a oděvů**
 - stálá umývárna (velitel + 2 dozimetristé + po 2 členech ve svlékárně, sprchárně a oblékárně + 2 zdravotníci + 2 směrníci + 2 obsluha dodávky vody + 2 výdejci oděvů)
 - stanice odmořování oděvních součástí (velitel + 2 dozimetristé + 10 členů obsluhy + 8 nosičů)
- **pro dekontaminaci věcných prostředků** (velitel + 2 dozimetristé (chemici) + 5 členů obsluhy + 2 pomocníci + 2 obsluha dodávky vody + 2 směrníci)
- **pro ukrytí** (velitel + obsluha FVZ + zdravotník + pomocníci podle kapacity úkrytu)
- **pro výdej prostředků individuální ochrany** (velitel + nejméně 2 členové)

Příprava velitelů a specialistů, zařazených v zařízení CO, se organizuje v rozsahu 16 hodin za 2 roky ve školících střediscích HZS krajů, společná praktická příprava všech členů zařízení CO se provádí v rozsahu 4 hodin za 2 roky přímo v předpokládaném místě působení tohoto zařízení CO.

Materiální vybavení jednotek tvoří vlastní vhodné prostředky z běžného majetku zřizovatele, speciální materiál CO (ze skladů HZS ČR) a materiál, pořízený výhradně k plnění úkolů CO (jeho pořízení může doporučit – refundovat – HZS kraje).

Některá zařízení CO nemají uplatnění v mírové době nebo není účelné je zřizovat vzhledem k dostatečnému počtu obdobných komerčních zařízení a zřizují se až v době branné pohotovosti státu.

PŘÍPRAVA OBYVATELSTVA

Problematicke ochrany člověka při mimořádných událostech je v posledním období věnována zvýšená pozornost, zejména v důsledku povodní, které v poslední dekádě velmi často zasahují naše území. Ve světě dochází k nárůstu různých teroristických útoků, v důsledku rozšiřujícího cestovního ruchu se můžeme často ocitnout v oblastech postižených zejména živelnými pohromami, které nejsou pro naše území typické. V těchto chvílích si každý uvědomuje nezbytnost znalostí zásad, přípravných preventivních i bezprostředních ochranných opatření, aby byly co nejvíce minimalizovány ztráty na životech a sníženy materiální následky takovýchto mimořádných událostí.

Každý občan má právo na informace o možných rizicích v místě bydliště i na pracovišti, o plánovaných a realizovaných opatřeních k jeho ochraně. Současně však musí sám aktivně tyto znalosti využít pro svou potřebu, pro poskytnutí **svépomoci** a **vzájemné pomoci**.

Znalost **postupů** a **praktických dovedností** činnosti opatření ochrany obyvatelstva je jedním ze základních předpokladů její úspěšné realizace v kritických podmínkách vzniku a působení mimořádné události.

Uvedená příprava ke správnému chování za mimořádných a krizových situací není samoučelná, ale je nutné si uvědomit, že znalost těchto činností a jejich praktické použití, zejména poskytování první pomoci, jsou součástí **celkové občanské gramotnosti**. Zásady sebeochrany, poskytování pomoci svým blízkým i potřebným se uplatní k každodenním běžným životě a nejen ve vypjatých situacích při mimořádných událostech.

Každá aktivita, každá činnost v této oblasti je neocenitelnou a ve svém důsledku přináší záchranu životů a zdraví spoluobčanů, což je našim společným cílem.

Příprava obyvatelstva je v současné době organizovaná v následujících základních formách:

- **výuka tématiky** „Ochrany člověka za mimořádných událostí“ na všech typech základních a středních škol,
- **zájmová činnost** účastí jednotlivců v občanských sdruženích a kolektivech, které mají tuto problematiku v náplni své činnosti,
- **školení a výcvik** specifických činností k sebeochraně a vzájemné pomoci, zejména cestou občanských sdružení (např. první pomoc, plavecký výcvik, pobyt v přírodě),
- **vydávání publikací**, listovek a letáků, filmových šotů a jiných materiálů se zásadami správného chování orgány veřejné správy od celostátní úrovně po obecní úroveň,
- **popularizace** činnosti složek IZS ve veřejných informačních prostředcích,
- **ukázky činnosti** záchranářských složek, a to jak profesionálních, tak i dobrovolných,
- **individuální sebevzdělávání** občanů seznámením se s touto problematikou, např. na vhodných internetových stránkách,
- další formy **vzdělávání** a prolínání této tematiky do profesní přípravy ve všech oblastech lidské činnosti.

Tato příprava by neměla probíhat jen nárazově v době akutního rizika, ale být **preventivní, dlouhodobá** a **cílená** tak, aby se stala samozřejmou a podvědomě přijímanou součástí běžného života všech lidí.

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Úzká mezinárodní součinnost a spolupráce, koordinovaná záchranářská a humanitární pomoc v místech rozsáhlých mimořádných událostí a z nich zejména v místech, kde není k dispozici dostatečná infrastruktura ke zdolávání těchto událostí, je jedním z výrazných rysů současné společnosti.

Tyto zásahy a pomoc je však nutné chápat jako **nasazení druhého sledu** záchranných sil a prostředků, i přes současný trend jejich tvorby jako trvale pohotovostní, samostatné a plně mobilní jednotky (zásoby).

Organizování pomoci:

- **v rámci OSN** – zpravidla jako humanitární pomoc obyvatelstvu, strádajícímu v důsledku válečných konfliktů, špatných hygienicko-epidemiologických podmínek, dlouhodobého sucha, hladomoru apod.,
- **v rámci EU** – mezi členskými zeměmi výměna zkušeností a vyrovnání rozdílů, jinak společná a koordinovaná pomoc mimo společné území,
- **prostřednictvím NATO** – společné **civilní nouzové plánování**, jehož součástí je ochrana

civilního obyvatelstva za válečného konfliktu i v případě nevojenských ohrožení z přírodních nebo antropogenních příčin.

Vzájemná pomoc a spolupráce je členěna na:

- předávání zpráv a informací o situaci,
- vysílání expertů k hodnocení situace, prognózování vývoje, potřeby všeobecných a specializovaných sil a prostředků,
- vysílání záchranných týmů a odborných pracovních skupin se speciální technikou,
- poskytování humanitární věcné a finanční pomoci (zápůjčka, nákup a dary).

Rozsah poskytované pomoci:

- **příhraniční** – vzájemná spolupráce na regionální, krajské i místní úrovni,
 - **mezinárodní** – cestou vhodných orgánů a organizací, zpravidla koordinuje Ministerstvo zahraničních věcí.
- ▶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 94/2000 Sb.m.s., o přijetí Evropské rámcové úmluvy o přeshraniční spolupráci mezi územními společenstvími nebo úřady
Příloha 2.12: „Vzorová dohoda mezi místními a regionálními orgány o rozvoji přeshraniční spolupráce v civilní obraně a vzájemné pomoci v případě neštěstí v příhraničních oblastech“,
- ▶ Sdělení MZV č. 235/1993 Sb., „Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci“ (čl. 17),
- ▶ Sdělení MZV č. 139/2000 Sb.m.s., „Smlouva mezi Českou republikou a Rakouskou republikou o vzájemné pomoci při katastrofách a velkých haváriích“,
- ▶ Sdělení MZV č. 31/2001 Sb.m.s., „Smlouva mezi Českou republikou a Maďarskou republikou o vzájemné pomoci při katastrofách a závažných haváriích“,
- ▶ Sdělení MZV č. 10/2003 Sb.m.s. „Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o vzájemné pomoci při katastrofách a velkých haváriích“,
- ▶ Sdělení MZV č. 102/2003 Sb.m.s., „Smlouva mezi Českou republikou a Polskou republikou o vzájemné pomoci při katastrofách, živelních pohromách a jiných mimořádných událostech“.

ZÁVĚR

Tato opora si neklade za cíl seznámit posluchače s rozsahem všech opatření ochrany obyvatelstva, ale pouze orientovat v dané problematice a ukázat škálu problémů, které je nezbytné v případě odstraňování specifických následků mimořádných událostí a krizových situací ve prospěch občanů provádět.

Vzhledem k tomu, že – na jedné straně havarijní krizové plánování a na straně druhé provádění záchranných a likvidačních prací složkami IZS – oblast ochrany obyvatelstva rámuje a naplňuje, nelze k seznamování s touto problematikou přistupovat odděleně, ale tato je organickou součástí společného komplexu a jeho logickou výslednicí.

Při seznamování se s touto problematikou mějte vždy „otevřené oči“ a porovnávejte získané poznatky s praktickou realitou. Tím sami zjistíte, kde v běžném životě jsou uplatňovány a kde by naopak měly být více uplatňovány prvky ochrany obyvatelstva.

Studijní literatura:

- 1) Šilhánek Bohumil; Dvořák Josef: Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách, MV-GŘ HZS ČR, Praha 2003, ISBN 80-86640-12-4
- 2) Linhart Petr, Šilhánek Bohumil: Ochrana obyvatelstva v Evropě, MV-GŘ HZS ČR, Praha 2005, ISBN 80-86640-55-8
- 3) Dvořák Josef: Ochrana obyvatelstva I. díl, Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově, Vyškov 2000
- 4) Dvořák Josef: Ochrana obyvatelstva II. díl, Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově, Vyškov 2000
- 5) Kratochvílová Danuše: Ochrana obyvatelstva, Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, Ostrava 2005, ISBN 80-86634-70-1
- 6) Procházková Dana, Říha J: Krizové řízení, MV-GŘ HZS ČR, Praha 2004, ISBN 80-86640-30-2
- 7) 112 – odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva, Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, Praha
- 8) Internetové stránky MV-GŘ HZS ČR: www.mvcr.cz / hasiči a návazné

Kontrolní otázky:

1. Základní historické etapy provádění opatření ochrany obyvatelstva v České republice
2. Charakteristika jednotlivých základních opatření ochrany obyvatelstva
3. Jaká je správná reakce obyvatelstva na varovný signál
4. Posouzení výhod a nevýhod ukrytí obyvatelstva
5. Posouzení výhod a nevýhod evakuace obyvatelstva
6. Popište jednotlivé činnosti odborného zabezpečení evakuace
7. Způsoby zabezpečení individuální ochrany obyvatelstva
8. Hlavní zásady provedení svépomoci a vzájemné pomoci postižených osob
9. Co vše lze zahrnout pod pojem „nouzové přežití obyvatelstva“
10. Popište druhy poskytování humanitární pomoci
11. Částečná a úplná dekontaminace, zásady jejího provedení
12. Co je „zařízení CO“ a jaké druhy znáte
13. Charakterizujte základní formy přípravy ochrany obyvatelstva
14. Uveďte konkrétní případy mezinárodní spolupráce v ochraně obyvatelstva se zapojením České republiky

Test:

1. Povinnosti právnických a podnikajících fyzických osob v oblasti ochrany obyvatelstva stanovuje:
 - a) zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR
 - b) zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému
2. Varovný signál „Všeobecná výstraha“ má modulaci:
 - a) nepřerušovaný tón o kmitočtu 400 Hz
 - b) kolísavý tón o střídavém kmitočtu 180 Hz a 400 Hz
3. Varovacím a vysílacím centrem I. úrovně je:
 - a) zadávací terminál GŘ HZS ČR
 - b) zadávací terminál územního odboru HZS kraje
4. Pojmem „token“ rozumíme:
 - a) povel k nasazení jednotek HZS kraje na zásah
 - b) impuls ke spuštění varovné sirény
5. Jedním z bojových (ochranných) provozů stálého úkrytu CO je:
 - a) ventilace
 - b) filtrace
6. Zátopové oblasti se určují v úrovních:
 - a) 10ti, 50ti a 100 leté povodně
 - b) 5ti, 20ti a 100 leté povodně
7. Co patří mezi improvizované prostředky individuální ochrany:
 - a) šátek, pláštěnka, gumová obuv
 - b) ochranný vak, izolační ochranný oděv
8. Jaké skupině dětí jsou zabezpečovány PIO v případě válečného konfliktu:
 - a) všem dětem ve věku od 6ti do 15ti let
 - b) všem dětem do věku 18ti let (skončení povinné školní docházky)
9. Mezi odborná zabezpečení evakuace patří:
 - a) pořádkové, dopravní, zásobovací, zdravotnické a informační
 - b) evakuační a přijímací středisko, místo ubytování
10. Částečná evakuace znamená:
 - a) přemístění vybraných skupin obyvatelstva mimo ohrožený prostor
 - b) opuštění nejohroženějších objektů v zájmovém prostoru
11. Jaká je norma spotřeby vody první dva dny při nouzovém přežití obyvatelstva:
 - a) 10 litrů na osobu a den
 - b) 5 litrů na osobu a den
12. Humanitární pomoc má formu:
 - a) osobní, věcná a finanční pomoc
 - b) jen veřejné sbírky oblečení, hygienických potřeb a předmětů denní potřeby
13. Samovolná dekontaminace je:
 - a) provádí-li ji jednotlivec samostatně
 - b) nechá-li se kontaminant uvolnit přirozeným odmořením
14. Praktická příprava příslušníků zařízení CO se organizuje:
 - a) každý rok v rozsahu 2 hodiny
 - b) jednou za 2 roky v rozsahu 4 hodin
15. Kdo organizuje příhraniční spolupráci v ochraně obyvatelstva:
 - a) každá právnická a podnikající fyzická osoba, která má v příhraničí sídlo
 - b) obec, sdružení obcí (region), kraj